

"לבניינה של תורה" – חלק שי"ד

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

"נר לאחד – נר למאה"

לדמותו של הרב משה צבי נריה זצ"ל – לרגל יום פטירתו

"המוריד דמעות על אדם כשר"

ביום זה בשעות הללו, לפני עשרים ושלוש שנים, עשינו את דרכנו לכפר הרא"ה בו התקיימה בשעות הללו הלווייתו של הרב משה צבי נריה זצ"ל.

מי היה האיש? מדוע מו"ר הרב הדרי זצ"ל החליט להוציא את כל הישיבה ללוויה בכפר הרא"ה למשך שעות רבות?

אמנם לא שאלתי אותו, אך אנסה להסביר. על פניו היה ניתן להסתפק בהסבר שהרב משה צבי נריה זצ"ל, שהיום הוא יום פטירתו, היה ממקימי ישיבת הכותל ומחברי הנהלתה. זה נכון, אבל אני סבור שהדברים גדולים בהרבה, ומן הסתם גם לכך כיון הרב הדרי.

בלוויה זו מאוד התרגשתי. לאחר ההספדים שנשאו גדולי הדור, שהיו כשלעצמם גדולים ומרומים, נעמד כל הציבור ושר את המנון תנועת "בני עקיבא": "יד אחים לכם שלוחה". אולי הדבר נשמע מוזר, אולי ישנם שמגחכים על כך, אבל אסביר זאת באופן עמוק.

האומנם היה הרב נריה קומונר של "בני עקיבא" שמישהו מצא לנכון לשיר לכבודו את המנון התנועה? הרב נריה זצ"ל היה מתלמידיו הקרובים של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. הרב נריה היה ממנחילי תורת הרב זצ"ל לרבים באמצעות הספרים הרבים שכתב עליו; על דרכו ותורתו; על מדרגתו העצומה בחכמת הסוד; על יחסו עם בעל ה"לשם", למשל,

שהרב נריה חשף. איך אפשר לעבור חג בלי לעלעל בספר "מועדי רא"ה" של הרב נריה? הרב נריה פתח לנו צוהר להכיר מקרוב את עולמו של הרב קוק זצ"ל דרך הסיפורים על דמותו ועל פועליו.

"המאיר לארץ"

אכן, דומני שלא זו היא הנקודה העיקרית, אלא יש להעמיק מעט יותר. תורת הרב זצ"ל, ממנה שתר הרב נריה זצ"ל וממנה פעל, היא התורה שעליה להיות המקור לכל פועליו כיום. ישנם מבחורי הישיבה שישאפו להיות דיינים, אחרים יבחרו לפנות ללימודי הרפואה בתום שנות הישיבה, וישנם שיבחרו להיות מג"ד בצה"ל – על כל השאיפות הללו לבוא

הרב נריה בנה הכרה שתורה זו חלוציות, שיש צורך בחלוציות של תורה

מתוך מבט של תורה, מתוך כפיפות ל"דבר ה" – זו הלכה¹, מתוך הבנת האידיאל על פי התורה. זוהי מהותה של תורת ארץ ישראל, המאירה את כל השטחים ואת כל התחומים המופעים בחיים באורה של תורה. זו התורה המוליכה את הציבור הדתי – לאומי בכל מפעלותיו. ייתכן שלא כל בני הציבור הדתי – לאומי יודעים להגדיר שזוהי הרוח העומדת מאחורי העשייה הזו, רוחה של דרך "התורה הגואלת" של מרן הרב קוק זצ"ל לדור התחייה.

איך צמח ציבור גדול, שמוכיל היום את מדינת ישראל בכל התחומים? בדיינות, ברבנות ובכל תחומי המדע והעשייה במדינת ישראל.

¹ שבת, דף קלח, עמוד ב

עקיבא" הוא ישיבה הצומחת מתוך מבט של חלוציות. נבנתה הכרה שתורה זו חלוציות, שיש צורך בחלוציות של תורה. מתוך כך הוא הקים את הישיבה הקטנה ההיא, שבתחילתה הייתה נר והפכה ללפיד שהפך לאור של תורה, של אהבת תורה, של שאיפות לגדלות של תורה, של אמונה.

אחד דברים המיוחדים בדרך זו, ואולי המיוחד שבהם, הוא שהמבוקש אינו אישי-עצמי-פרטי, שאדם מחשב את רווחיו האישיים מהפעולה, אלא המבוקש הוא תועלת כלל ישראל. זוהי תמציתה של משנת הרב קוק.

הרב נריה חיבר שיר שבצעירותינו היינו שרים אותו ב"בני עקיבא", ואיני יודע כמה הוא מוכר היום: "הבה נפיץ את האור הגדול את אור התורה... ישיבות נקים בכל מקום בעיר ובכפר". איזה בעל חזון! אדם אחד מניע תהליך ענק! כששרנו שיר זה ב"בני עקיבא" לא חשבנו שנלך לישיבות, אלא לצבא וכיוצא בזה, כך היה נהוג בימים ההם, היום זה קצת השתנה. יחד עם זאת, באווירה הכללית של "בני עקיבא", התנועה החלוצית הציונית-דתית, היה קיים המוטיב של "ישיבות נקים בכל מקום".

המהפך היה כשהייתי בן שבע-עשרה והייתי ציר בוועידה הי"ג של "בני עקיבא", שהתקיימה בגוש עציון. בימים ההם הייתי חבר יחד עם הרב חנן פורת בוועדה המתמדת של "בני עקיבא". במהלך הוועידה דיברו הסדרניקים מישיבת הכותל, ביניהם ר' אפרים מאיר, והתנועה החליטה לשנות את הדגל ולענוד לראשה את הדגל של הישיבות. כך לפחות אני ראיתי זאת, וזכיתי להיות שותף בכך. היה זה תהליך שנמשך שנים, אבל היום הדבר ברור. כיום לכולם ברור שבלי תורה לא ניתן לעשות מאומה, על הכל לבוא מתוך תורה.

הרב זלמן מלמד שליט"א, מבוגריה הראשונים של ישיבת כפר הרא"ה וכיום ראש ישיבת בית-אל, העיד שכאשר בני אחד המחזורים הראשונים סיימו את לימודיהם בכפר הרא"ה, הם באו לרב

נביא דוגמא מעולם הדיינות: בשבוע שעבר התקיים כאן בפעם השלישית שיעורו של הרב ציון לוז שליט"א, דייין בבית הדין הגדול בארץ ישראל, המוסד בעל המעמד הגבוה ביותר במערכת המשפט התורנית. היכן צמח הדיין הצעיר והמוכשר, הרב ציון לוז שליט"א? הוא צמח בישיבת ההסדר ביבנה. ברצוני לספר לכם שהרב לוז רצה להתגייס לאחר שיעור א', ולא זו בלבד אלא שהוא כבר היה מחויל. ראש הישיבה שלו, הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל, לחם מלחמה עצומה כדי להוציא אותו מתוך הליך הגיוס, כדי להשאירו בבית המדרש בישיבת יבנה, ישיבת ההסדר הראשונה. כלומר הוא בוגר ישיבת הסדר! מי הוא זה שגרם שתהיה ישיבת ההסדר הראשונה יבנה? מי הוביל את תהליך עצום זה? הרב נריה זצ"ל, המכונה: 'אבי דור הכיפות הסרוגות'. אגב, הוא נהג באופן מיוחד: הוא לבש כיפה סרוגה ומעליה כובע רבני רגיל.

שמעתי בעבר מהרב דרוקמן שליט"א, שכאשר הם באו לכפר הרא"ה כראשוני התלמידים עם ייסוד הישיבה בחשוון ת"ש, לפני שבעים ותשע שנה וחודש, הם מנו בסך הכל כשלושים תלמידים. בכל הציבור הדתי-לאומי היו בתחילת הדרך רק שלושים תלמידים במוסדות ישיבתיים!

"בראשית הייתה המחשבה אידיאל נישא ומרומם"

נסביר קצת יותר עמוק. הרב נריה חי בדור שבו הנושא העיקרי היה חלוציות ובניין הארץ. כך הייתה האווירה בארץ לפני שמונים שנה, בתחילת היישוב בארץ לפני קום המדינה, שנות השואה. דרכו של היישוב, ו"בני עקיבא" בכלל זה, הייתה הגשמה על ידי הקמת קיבוצים. מי החשיב אז לימוד תורה? לא פעם שמענו מהרב הדרי, שכאשר הרב כהנמן זצ"ל הקים את ישיבת פוניב'ו בקום המדינה, לומדי תורה ואברכים היו בעלי מעמד חברתי נמוך ביותר. הרב נריה פעל באווירה שלילית כזו, ואף על פי כן הקים בכפר הרואה את ישיבת "בני עקיבא" הראשונה. עניינה של ישיבת "בני

גם אנו בישיבת הכתל מעוניינים ליצור תהליך של מהפכה חלוצית. אם הרב נריה יצר חלוציות של תורה אנו חייבים ליצור חלוציות של תפילה. כבר אמרנו פעם שבכתבי האריזו² כתוב שעיקר עבודתו של דור הגאולה היא התפילה³. אנו כל כך פזורי דעת, דעתנו נתונה לדברים רבים כל כך, והרי תפילה היא עבודת הלב³, עבודה של התכוונות הלב. כיוון שעבודה זו דורשת מאמץ ממילא לא פלא שקשה לקום ולהתעורר לתפילה, וישנם כאלה הממהרים בתפילתם, וישנם המקלים בפרטים שונים על ידי קולות שונות.

“וְהָיוּ לְבָבָם אֵלֶיךָ”

אנו רוצים לאחוז בישיבה בפלך התפילה. נלמד את ענייני התפילה במסגרת השיעורים על ידי הר"מים שליט"א, ונחזק את התפילה בכל מערכות הישיבה. אנו נרגיש את פירות המהלך, בעזרת ה'. ביכולתנו להיות חלוצים של תפילה! ברצוני לשבח את הגבאי שהיום הראה שאפשרי לעורר את הציבור, ואכן הציבור הראה את כוחו. אני מעז לכנות זאת במילים שאמר לי הרב טוביה שליט"א: "יום שלישי הקדוש!" כל הישיבה עשתה מאמץ גדול להגיע להתפלל בבית המדרש ב'יום שלישי הקדוש'. תפילה בישיבה היא מיוחדת, זוהי תפילה במעלה גבוהה, כפי שדיברנו באחת מהשיחות האחרונות. נקבע את מקום תפילתנו בבית מדרש זה גם בשחרית, גם במנחה, גם בערבית, גם במוסף של שבת וגם בקבלת שבת. מיום זה ואילך נמשיך, בעזרת ה', והגבאי ימשיך ויחזק אותנו, והחברים יתחזקו וימשיכו בכך.

נריה והצביעו על הצורך בהקמת ישיבה גבוהה ברוח של אהבת תורה, אהבת הארץ ואהבת העם. בקשה זו הגיעה ל"מרכז ישיבות בני עקיבא", אליו אנו שייכים, וכתוצאה מלחץ זה הוקמה ישיבת "כרם ביבנה", ישיבת ההסדר הראשונה. ישיבה זו הוקמה מכוחו של הרב נריה ומכוח המהפכה שיצר. מאז קמו עשרות ומאות ישיבות, ועוד תקומנה מאות ואלפים, ואף מבינכם עוד יקומו וילמדו ויאירו. מכוח המהפכה הזו החל תהליך של התפתחות. תהליך זה מונע מכוחו של הרב זצ"ל, רואה האורות, ובנו הרב צבי יהודה זצ"ל ממשיך דרכו, אך במישור המעשי הרב נריה הוא זה שהקים את 'אם הישיבות', ישיבת בני עקיבא כפר הרא"ה, בה כיהן כראש הישיבה עד לסוף ימיו.

ברצוני לקרוא לכם משפט שאמר הרב נריה זצ"ל, הנוגע לכל אחד ואחד מאתנו: "הישיבות והאולפנות הם הספר הטוב ביותר שנכתב על דמותו של הראיה קוק זצ"ל, וברוך ה' שבספרים מתווספים והולכים דפים ופרקים נאים מידי שנה בשנה בשנה. כה לחי!" – מידי שנה נוסף עוד שיעור א' ועוד אנשים גדלים, עוד תלמידי חכמים נבנים ועוד אנשים ההולכים בדרך הגדולה של ראיית המציאות והשיבה לארץ ישראל, דרך של עשייה במטרה לפתח את תחיית עם ישראל בארץ ישראל, את שיבת הנבואה ושיבת המקדש וכל הדברים הגדולים של עם ישראל. לא רק לצורך הפרנסה האישית. זהו חזונו של הרב קוק שהרב נריה חניך לאורו בישיבות, שמהן צמח צומח ויצמח כל עולמו של עם ישראל.

“נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים”

ברצוני לחבר את זאת אלינו. אחד מחיבוריו היפים של הרב נריה היא החוברת "אורות התפילה". בחוברת זו קיבץ הרב נריה את הפסקאות הנוגעות לנושא התפילה מתוך כתבי הרב זצ"ל. בתחילת החוברת הוא מספר בתיאור מרתק על תפילתו של הרב זצ"ל. את החוברת סיים בשני מאמרים קצרים משלו על התפילה.

² עיין תניא, קונטרס אחרון, ד"ה הנה: "ועיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפילה כמ"ש הרח"ו ז"ל בעץ חיים ופרי עץ חיים" (מובא בפסקי תשובות, סימן פט, אות א).
³ עיין תענית, דף ב, עמוד א: "דתניא: 'לאהבה את ה' א-לקיכם ולעבדו בכל לבבכם' - איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר: זו תפילה". עיין עוד אבודרהם, דיני שמונה עשרה: 'ופי' ה"ר אברהם ב"ר יצחק אב ב"ד: 'ועבדתם את ה' א-לקיכם' לשון 'עבודה' הוא להסיר המחשבה הטרודה בעסקי העולם ולהביאה בשעבוד הכוונה" (מובא בפסקי תשובות, שם).

אשלים את הדברים בדברי הרב זצ"ל בהקדמתו לסידור התפילה,⁸ שגם הרב נריה הביאם:⁹ "אי אפשר לתפילה שלא תעשה את רישומה", לא יכול להיות שתפילה שאדם התפלל לא פעלה מאומה. "אם היא פועלת את פעולתה על פי המטרה הפרטית המסוימת שלה" – כגון: תפילה על חולה שיבריא או לקבל משהו – "או מסבבת דרכים רבים ומסובכים – אלה מפלאות תמים דעים". אם התפילה תועיל לצורך הדבר עליו התפללנו זהו מסתרי ההשגחה. אבל בכל אופן היא פועלת – "אבל בכל אופן בניין עולם מלא מתגלה בתפילה". לאור כך כותב הרב נריה דבר נפלא:¹⁰ גם אז לא הייתה תפילתנו לריק, הואיל וכאמור עיקר עניינה של התפילה הוא הפנייה של האדם אל הבורא. ולא באו בתפילה הפרוטים של הצרכים החיוניים לאדם, אלא כדי להביאו לידי הפנייה הישירה אל בוראו".

נזכה בעזרת ה' להיות קרובים אל ה' ולפנות אליו והוא יפנה אלינו, ויקוים בנו¹¹: "קרוב ה' לְכָל קְרָאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת".

התפילה היא הניסיון שבדור הגאולה, ועל כן קשה לקום אליה. לכן, עלינו ללמוד על התפילה בעומק, ללמוד את ביאור התפילה, ללמוד על מהות התפילה. דור גדול לא מקבל את ההנחה ש'היות ואבותיי התפללו אף אני אתפלל'. אף אם יתפלל זו חלילה עלולה להיות כתפילת אנשים מלומדה⁴. לפיכך, יש לבנות לעומק את קומתו הרוחנית של נושא התפילה בקרבנו. בעזרת ה', המהפכה תחולל מבית מדרשנו וחלוציות של תפילה תאיר מכאן לכל בית ישראל.

"וַיִּקְשֶׁב ה' וַיִּשְׁמַע"

ברצוני לחתום בגביש קטן מתוך מאמרו של הרב נריה, ועל ידי לימוד זה ביום הזיכרון שלו שפתיו ידובבו⁵ ויהיה מליץ טוב בעדנו. כאמור, בסוף ספר "אורות התפילה" הובאו שני מאמרים על תפילה. אחד הנושאים שהוא עוסק בהם מאוד מטריד אף אותנו, והוא נושא אמונת התפילה. פעמים רבות אנו מתפללים ואיננו רואים שהקב"ה נענה ישירות לתפילתנו, כעין הסתר פנים. כותב הרב נריה⁶ שודאי תפילותינו אינן הולכות לריק. הוא מביא קטע מדברי נחמן מברסלב⁷: "כשאנו רואים אורך הגלות, ובכל יום אנחנו צועקים אל הקב"ה ואין נושעים" – בין בענייני הכלל ובין בענייני הפרט – "יש מעמנו בני ישראל שטועים ח"ו בליבם שכל התפילות לריק, אבל באמת כל התפילות... בונות קומתה של השכינה מעט מעט... וכל מה שמרבים בתפילה נבנית השכינה יותר עד שישתלם שיעור קומתה".

⁴ ישעיהו, פרק כו, פסוק יג: "וַיִּאמֶר ה' יֵצֵן כִּי נִגַּשׁ הָעַם הַזֶּה בְּפִי וּבְשִׁפְתָיו כְּבֹדֵנִי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמֶּנִּי וְתָהִי יִרְאָתָם אֵתִי מִצֹּת אֲנָשִׁים מִלְמֶדָה" – "רצונו לומר: כי יש יעשה המצוות רק מצד שכן הורגל מנעוריו והונהג עליהם, מבלי כונה ומחשבה, ובכל זאת יודע שהם מצות ה', אבל הם לא יעשום מפני שצוום ה' כלל רק מפני שכן ציוום הוריהם ואבותיהם, וגם זאת מבלי דעת איזה טעם להמצוה רק מצד הלימוד וההרגל" (מלבי"ם).

⁵ עיין יבמות, דף צז, עמוד א: "דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר".

⁶ עמוד 150 (במהדורת מעליות, תשס"ג).

⁷ ליקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן ב, אות ו

⁸ עולת ראייה, חלק א, ענייני תפילה, עמוד יב

⁹ אורות התפילה, עמוד 35

¹⁰ כלומר: גם אם לא נענינו

¹¹ תהילים, פרק קמה, פסוק יח

